

W XXI wieku ornitologia wciąż skrywa wiele tajemnic. Na naszej planecie żyją gatunki ptaków praktycznie nieznanie nauce. Niektóre z nich są tak tajemnicze i rzadko obserwowane, że nie ma pewności, czy istnieją.

PIOTR GRYZ

www.ornitofrenia.pl

Puchatek turkusowy

Nazwa „Puchatek” kojarzy się z sympatycznym misiem z książek brytyjskiego pisarza Alana Aleksandra Milne’a. Jednak taką samą nazwę ma także co najmniej 11 gatunków kolibrów. Niestety, aż 4 z nich to gatunki zagrożone wyginięciem, a jeden – puchatek turkusowy, być może już wyginął. Jedyнным dowodem na jego istnienie jest kilka muzealnych okazów.

Kolibrowate (Trochilidae) to ogromna rodzina, licząca od 356 do 366 gatunków zgrupowanych w aż 112 rodzajach. Rozbieżności w liczbie podawanych gatunków wynikają z tego, że do rodziny należy mnóstwo enigmatycznych form, których ważność jest przedmiotem dyskusji. Istnieją też takie, które nie były obserwowane od momentu ich odkrycia w XIX w., a najwięcej takich zagadkowych kolibrów należy do rodzaju *Eriocnemis*, którego przedstawiciele w języku polskim nazywani są puchatkami. Polska nazwa tych kolibrów pochodzi od jednej z najbardziej charakterystycznych cech tych ptaków, czyli posiadania przez obie płci gęstych, puszystych i śnieżnobiałych (tylko u jednego gatunku czarnych) kępek piór na nogach, tworzących swojego rodzaju ozdoby. Ta cecha znalazła też odzwierciedlenie w innych językach, np. angielskim, w którym ptaki są nazywane „puffleg”, czyli dosłownie „puchata noga”. Poza nią wszystkie puchatki łączy kolorowe, mieniające się metalicznie (przeważnie na zielono, miedziano lub niebiesko) upierzenie, które jest najczęściej skromniejsze u samic, a także posiadanie prostego czarnego dzioba i dość głęboko wciętego (rozwidłonego) ogona.

Wszystkie puchatki łączy także to, że są gatunkami góorskimi, żyjącymi w różnych środowiskach, na wysokościach

od 1000 do 4800 m n.p.m, w Andach i u ich podnóży – od Kolumbii po północną Argentynę. Nic więc dziwnego, że ich obserwacje terenowe są bardzo trudne i mało wiadomo o niektórych z nich. Najczęściej uznaje się istnienie 11 gatunków puchatków, ale wyróżniono też trzy kolejne (*Eriocnemis söderströmi*, *E. isaacsoni* i *E. dyselius*), z których każdy jest znany tylko z jednego okazu. Opinie na temat każdego z nich są podzielone i przez różnych badaczy uważane są za odrębne gatunki, podgatunki, hybrydy lub aberracje barwne. Na tym jednak nie koniec, bo aż 4 z 11 powszechnie uznawanych gatunków to ptaki zagrożone wyginięciem, o niewielkim, wręcz punktowym zasięgu, ograniczającym się do zboczy jednej góry lub wulkanu. Najbardziej zagadkowy jest puchatek turkusowy *Eriocnemis godini* – gatunek nieobserwowany od momentu odkrycia w XIX wieku, którego istnienie potwierdza tylko kilka muzealnych okazów. Nic więc dziwnego, że praktycznie nic o nim nie wiadomo. Nie wiadomo nawet, czy wciąż istnieje.

Tajemniczy koliber

Dowodami na istnienie puchatka turkusowego są tylko 4 okazy i dwie skórki zakupione w stolicy Kolumbii – Bogocie. Problem w tym, że tylko w przypadku jednego – okazu typowego – zebranego w 1850 r., znane jest miejsce jego pochodzenia (Collar i in. 1992). Został on pozyskany w Guayllabamba, w północnej części ekwadorskiej prowincji Pichincha, na wysokości pomiędzy 2100 a 2300 m n.p.m., w suchym, górskim wąwozie porośniętym górskim lasem i zaroślami. W przypadku pozostałych okazów można się tylko domyślać, że pochodzą z północno-zachodniego Ekwadoru i/lub południowo-zachodniej Kolumbii.

Puchatek turkusowy osiąga długość 10–11 cm i bardzo przypomina swojego bliskiego i dużo liczniejszego kuzyna – puchatka szmaragdowego *Eriocnemis vestitus*. Wierzch ciała ma złocistozielony, metaliczny połysk, przechodzący w niebieskawozielony na kuprze i pokrywach nadogonowych. Spód ciała o zielonym połysku przechodzi w złoty na brzuchu, a dodatkowe ozdoby to bładniebieska plama na gardle i pokrywy podogonowe z fioletowym połyskiem. Ogon jest niebiesko-czarny i lekko rozwidłony, a skok, jak u kuzynów, pokrywają białe, puchate pióra. Obie płci są podobne do siebie, ale samica nie posiada opalizującej łatki na gardle, a jej upierzenie jest na ogół mniej błysz-

czące i bardziej złociste na brzuchu. Upierzenie młodych ptaków nie jest znane i można się tylko domyślać, że jak w przypadku pokrewnych gatunków, przypomina upierzenie samicy. Nieznany jest również głos tego gatunku, jego pożywienie czy biologia lęgowa. W tym ostatnim przypadku również można tylko domniemać, że, podobnie jak u innych puchatków, p. turkusowy składa 2 białe jaja, które wysiaduje tylko samica. Nic więcej nie wiadomo.

Turkusowa zagadka

Choć BirdLife International (2023) wciąż nie uznało puchatka turkusowego za gatunek wymarły (kategoria CR – krytycznie zagrożony wyginięciem), możliwe, że już wymarł. Miejsce, z którego pochodzi okaz typowy – suchy wąwóz porośnięty górskim lasem i zaroślami – praktycznie całkowicie zmienił swoje oblicze. Już blisko 20 lat temu z tego niezwykłego środowiska pozostały jedynie fragmenty (Freile i Santander 2005), a obecnie miejsce odkrycia nieuchwytnego kolibra prawdopodobnie jest całkowicie zdewastowane. Praktycznie więc nie ma szans, żeby puchatek turkusowy wciąż zamieszkiwał tę okolicę. Jedyłą nadzieją jest to, że jego naturalny zasięg nigdy nie został poznany. Możliwe więc, że tajemnicze puchatki żyją w jakichś niedostępnych terenach północnego Ekwadoru i/lub północnej Kolumbii. Trzeba jednak przy tym zauważyć, że od ponad 150 lat (Freile i Santander 2005,

Cadena-Ortiz i in. 2015) odnotowano tylko jedną niepotwierdzoną obserwację tego gatunku – w 1976, w dolinie Chillo, w pobliżu Quito – stolicy ekwadorskiej prowincji Pichincha (Collar i in. 1992). Później prowadzono poszukiwania na kilku obszarach – w roku 1980 (Collar i in. 1992) i w latach 2004–2005 (Freile i Santander, 2005, Cadena-Ortiz i in. 2015). Niestety, wszystkie okazały się bezowocne.

Jeżeli puchatek turkusowy wciąż istnieje, to na pewno jest bardzo nieliczny. W przypadku jego ponownego odkrycia konieczne będzie objęcie jego siedliska natychmiastową ochroną. Kilka gatunków kolibrów odkryto ponownie, tak więc pewna nadzieja istnieje.

Literatura

- BirdLife International. 2023. Species factsheet: *Eriocnemis godini*.
 Freile J.F. i Santander T. 2005. Áreas importantes para la conservación de las aves en Ecuador. Pp. 283-469 in: .
 Collar N.J. i in. 1992. Threatened Birds of the Americas. The ICBP/IUCN Red Data Book. Part 2. Third Edition. ICBP, Cambridge, UK.
 Cadena-Ortiz H. i in. 2015. Birds of Bosque Protector Jerusalem, Guayllabamba Valley, Ecuador. Check List. 11(5): 1770.
 Heynen I. i in. Turquoise-throated Puffleg (*Eriocnemis godini*), wersja 1.0. W: *Birds of the World* (red. J. del Hoyo, A. Elliott, J. Sargatal, D.A. Christie i E. de Juana). Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA.